

הצעה לתיקון לחג השבועות

שמות פרק יט פסוקים א' - ו'

א בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני
ב ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר
ג ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל
ד אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי
ה ועתה אם שמעו תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ
ו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל

סביב סיפור מתן תורה מתעוררת הסוגיה של עם ישראל כעם הנבחר לקבל את התורה, לבוא בברית ולהיות "סגולה מכל העמים" לאלוהיו.

- מהן המשמעויות של היות עם נבחר?
- מהם הצרכים הפסיכולוגיים והחברתיים עליהם עונה תפיסת העם הנבחר?
- האם קיים קושי ערכי לחלקנו סביב תפיסה זו; סביב האתנוצנטריות (תפיסה של קבוצה אתנית את עצמה ואת ערכיה כנעלים ובעלי ערך גבוהה משל אחרים) הגלומה בה? סביב ההתבדלות, ההתנשאות, ואף הגזענות שעשויים לנבוע ממנה?

נביא כאן כמה מדרשים מספרות חז"ל המתייחסים לנושא זה וכן דברי הגות מודרניים המנסים לענות על חלק מן השאלות המטרידות שתפיסת "עם הבחירה" מעלה. תוכלו לקרוא את המדרש וללמוד אותו בעצמכם או בעזרת השאלות המנחות המופיעות בהמשך. מילים שעשויות להיות טעונות פירוש. ניתן להשתמש בעזרים הנלווים לטקסט:

"כשושנה בין החוחים" מתוך: ויקרא רבה פרשה כג, סימן ג'

ר' עזריה בשם ר' יהודה ברבי סימון אומר: משל למלך שהיה לו פרדס נטוע שורה של תאנים, ושל גפנים, ושל רמונים, ושל תפוחים, ומסר

לאריס והלך לו. לאחר ימים בא המלך, והציץ בפרדס לידע מה עשה ומצאו מלא חוחין ודרדרין. הביא קצצים לקוצו, והציץ באותן החוחין, וראה בו שושנה אחת של ורד. נטלה והריח בה - ושב נפשו עליה. אמר המלך: בשביל שושנה זו - ינצל כל הפרדס! כך כל העולם כולו לא נברא, אלא בשביל תורה. לאחר כ"ו דורות הציץ הקב"ה בעולמו לידע מה עשה ומצא מלא מים במים. דור אנוש - מים במים. דור המבול - מים במים. דור הפלגה - מים במים. והביא קצצים לקוצו. שנא': (תהלים כט) ה' למבול ישב. ראה בו שושנה אחת של ורד - אלו ישראל, ונטלה והריחה, בשעה שנתן להם עשרת הדברות, ושב נפשו עליו - בשעה שאמרו נעשה ונשמע. אמר הקב"ה: בשביל שושנה זו ינצל הפרדס! בזכות תורה וישראל ינצל העולם!

המשל והנמשל:

- מיהו מי?
- מיהו המלך? מיהם הקצצים? הפרדס? החוחים והדרדרים? השושנה?
- האם קיימים פערים והבדלים בין המשל לנמשל? האם יש להם משמעות?
- כיצד מאיר המשל את תפיסתו של המדרש על משמעות עם בחירה?
- הדימוי של שושנה בין החוחים לקוח משיר השירים: "כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות" (שיר השירים, ב', פסוק ג') במה תורם הדימוי הרומנטי לתפיסה שמביא המדרש?
- מהי עמדת המדרש על מקומו של עם ישראל והתורה בעולם?
- מה עומד מאחורי הצורך האנושי לראות בקבוצה אליה אני שייך קבוצה נבחרת?
- מה עשוי להיות התפקיד של עמדות כאלה בהיסטוריה היהודית, מה הן שירתו, האם שימשו כמנגנון הגנה?

לפנינו מדרש נוסף המתאר כיצד נבחרו ישראל לקבל את התורה

"נעשה ונשמע" מתוך: פסיקתא רבתי, כ"א

בתחילה הלך לו אצל בני עשו. אמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לפניו: רבוננו של עולם מה כתיב בה? אמר להם: לא תרצח. אמרו לו: וכל עצמם של אותם האנשים לא הבטיחם אביהם אלא על החרב שנאמר: "על חרבך תחיה". אין אנו יכולים לקבל את התורה. אחר כך הלך אצל בני עמון (ומואב) אמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לפניו: רבוננו של עולם ומה כתב בה? אמר

להם: לא תנאף. אמרו לו: וכל עצמם של אותם האנשים האלה לא באים אלא מניאוף, הדא דכתיב: "ותהרין שתי בנות לוט מאביהן". אין אנו יכולים לקבל את התורה. אחר כך הלך אצל בני ישמעאל. אמר להם: מקבלים אתם את התורה? אמרו לפניו: רבוננו של עולם מה כתיב בה? אמר להם: לא תגנוב. אמרו לו: כל עצמם של אותם האנשים אינם חיים אלא מן הגניבה ומן הגזל. הדא היא דכתב: "פרא אדם ידו בכל ויד כל בו". אין אנו יכולים לקבל את התורה. ואחר כך בא לו אצל ישראל. אמרו לו: נעשה ונשמע. הדא הוא דכתב: "אדוני מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קדש מימינו אש דת למו".

- על אילו שאלות בא לענות המדרש הזה, לדעתכם?
- מהו תפקידם הפנימי של הפסוקים המובאים במדרש לגבי כל אחד מן העמים המתוארים?
- מהו היחוד, על פי המדרש, של תשובת עם ישראל?
- מה עשויות להיות ההשלכות של תפיסת עם ישראל כעם נבחר, כפי שעולה משני המדרשים שהובאו כאן?
- איזו תודעה עצמית מעצבות תפיסות אלה?
- מהם היתרונות האפשריים, מהן הסכנות, העשויים לנבוע מתפיסות כאלה?

נעיין בשני מדרשים נוספים. המדרשים דומים זה לזה, אך נדמה שכל אחד מהם מוביל את הפסוק הנדרש בהם לכיוון קצת אחר?

"וכל העם רואים את הקולות" מתוך: שמות רבה, פרשה ה':
 "וכל העם רואים את הקולות". אמר ר' יוחנן: הקול אין כתיב כאן, אלא הקולות. היה הקול יוצא ונחלק לע' קולות לע' לשון, כדי שישמעו כל האומות. וכל אומה ואומה שומעת קול בלשון האומה אבל ישראל היו שומעין, ונפשותיהן יוצאות ולא היו ניזוקין.

וכפטיש יפצץ סלע" מתוך: תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף פ"ח, עמוד ב':
 א"ר יוחנן מאי דכתיב (תהילים ס"ח) "ה' יתן אמר המבשרות צבא רב"? כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות. תני דבי ר' ישמעאל (ירמיהו כג) "וכפטיש יפוצץ סלע" - מה

פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות.

- מה ההבדל בין המדרשים ?
- איזו עמדה לגבי התורה ועם ישראל נרמזת בכל אחד מהם?
- הדימוי של ניצוצות העפים ונחלקים לשבעים לשונות יכול לרמוז להבנה של המסר האלוהי כמסר המופיע בעוד צורות מלבד בצורה ובלשון שניתנו לישראל.

- אתם מוזמנים לעיין בדבריו של אברהם יצחק גרין, הוגה יהודי אמריקאי, המנסה להתמודד עם הקושי שהוא חש סביב המושג של עם הבחירה.

פירושי מילים וביטויים

"כשושנה בין החוחים"

חוחין ודרדרין - קוצים

קצצים לקוצו - מקצצי אילנות, כורתי עצים לקצוץ את הפרדס מים במים - שכולו מים, ללא יין. משל לדור פחות וירוד במעשיו

דור אנוש - הדור שאחרי קין והבל

דור המבול - דורו של נח

דור הפלגה - דור מגדל בבל

"נעשה ונשמע"

הדא דכתיב - הוא שכתוב

"וכל העם רואים את הקולות"

"וכל העם רואים את הקולות" - שמות כ', פסוק י"ח

"וכפטיש יפצץ סלע"

מאי דכתיב - מהו שכתוב

הגבורה - אחד משמות הקדוש ברוך הוא

תני דבי - למדו בבית מדרשו של...

מראי מקום לפסוקים

כשושנה בין החוחים

"ה' למבול ישב" - תהילים כ"ט, פסוק י'

"נעשה ונשמע" - שמות כ"ד, פסוק ז'

"נעשה ונשמע"

"על חרבך תחיה" - בראשית כ"ז, פסוק מ.

"ותהרין שתי בנות לוט מאביהן" - בראשית י"ט, פסוק ל"ו

"פרא אדם ידו בכל ויד כל בו" - בראשית ט"ז, פסוק י"ב .
 "אדני מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן" - דברים
 ל"ג, פסוק ב'
 "וכל העם רואים את הקולות"
 ונפשותיהן יוצאות - מתים
 "וכפטיש יפצץ סלע"
 ה' יתן אמר המבשרות צבא רב. " - תהילים מ"ח, פסוק י"ב
 "וכפטיש יפוצץ סלע." - ירמיה כ"ג, כ"ט

